

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ РОБІТНИКІВ ТА СЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті зроблено аналіз теоретичних і практичних проблем пов'язаних з реформуванням пенсійної системи України та їх вплив на підвищення соціального захисту робітників та службовців Збройних Сил України.

Ключові слова: фінансова діяльність, реформування пенсійної системи, соціальна справедливість, оплата праці, законодавча база.

In the article the analysis of theoretical and practical problems of related to reformation of the pension system of Ukraine and their influence is done on the increase of social defence of workers and office workers of Military Powers of Ukraine.

Keywords: financial activity, reformation of the pension system, social justice, payment of labour, legislative base.

Вступ. Наміри України вступити до Європейського союзу вимагають, щоб соціально-економічна політика держави та діяльність уряду були направлені на досягнення європейських стандартів якості життя, загальнолюдських цінностей. Європейські стандарти якості життя передбачають надійний соціальний захист населення і належне пенсійне забезпечення як один із визначальних чинників суспільного добробуту. Ефективність функціонування пенсійної системи в Україні та її реформування стають важливою умовою суспільного розвитку й соціальних перетворень. Чинна система державного пенсійного забезпечення в Україні не відповідає

Європейським стандартам. У зв'язку з цим виникла необхідність подальшого реформування пенсійної системи, що в свою чергу дозволить вирішити цілий ряд існуючих проблем, серед яких слід виокремити такі: низьку частку заробітної плати у валовому внутрішньому продукті; недостатній для якісного життя розмір пенсій багатьох категорій пенсіонерів; невідповідність системи управління пенсійними ресурсами принципам соціального партнерства; недосконалість законодавчої бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансово-економічні засади соціальної проблематики в цілому та пенсійної зокрема висвітлені в наукових працях

вітчизняних вчених-економістів: В. Дем'янишина, Н. Кравченка, Е. Ліанової М.Мниха, Б. Надточія, В. Навикова, С. Онишко, В. Опаріна, І. Сироти, В. Федосова, М. Шавариної, Ю. Шклярського, С. Юрія, В. Яценка, та ін. Разом з тим, аналіз опублікованих робіт показує, що проблеми пенсійного забезпечення в Україні потребують подальшого дослідження та удосконалення механізму його функціонування.

Постановка завдання. Обґрунтування заходів щодо формування механізму ефективного державного управління доходами та видатками бюджету Пенсійного фонду України потребує вирішення наступних завдань:

уточнення економічної сутності пенсійного забезпечення в умовах реформування пенсійної системи; дослідження джерел надходжень та раціональності видачків статей пенсійного фонду України; аналіз фінансової діяльності Пенсійного фонду України; визначення механізму реформування пенсійної системи України.

Результати. Реформування пенсійної системи в Україні почалося, але цей процес іде дуже повільно і потребує додаткової уваги вчених, практиків та керівництва країни. Багато вчених, які досліджують проблеми пенсійного забезпечення в трансформаційній економіці, стверджують, що потрібні радикальні проривні дії в подальшому реформуванні пенсійної системи.

Дослідження стану пенсійного забезпечення в Україні та оцінка змін у сфері пенсійного забезпечення дозволяють зробити висновок про його перехідний характер та наявність в ньому кризових явищ. Основні проблеми, які накопичилися в пенсійній сфері до теперішнього часу не вдалося розв'язати. Пенсії залишилися низькими, а їх нарахування не завжди справедливе. Існуючій пенсійній системі притаманна фінансова нерівновага та брак коштів для виконання соціальних зобов'язань.

В Україні існує система протиріч пенсійного забезпечення, а саме: між формальними соціальними гарантіями і фактичними ресурсними можливостями пенсійної системи; між настійною необхідністю розподілу витрат на споживання протягом життя шляхом переносу частки цих витрат з більш продуктивних років на менш продуктивні; відсутністю стимулів до сплати страхових внесків; довіри до страхової та фінансової систем.

Для вирішення накопичених проблем і протиріч, необхідно підвищити ефективність пенсійного забезпечення та подальше реформування системи.

З метою підвищення ефективності пенсійного забезпечення необхідно запровадити додаткові заходи:

1. Підвищення участі населення в державній пенсійній системі.
2. Підвищення пенсійного віку.
3. Часткова відмова від дострокових (пільгових) пенсій.
4. Забезпечення прибутковості інвестування накопичувальної частини пенсії.

Розглянемо більш детально заходи, що пропонуються.

Підвищення участі населення в державній пенсійній системі.

Розвиненість соціально-трудових відносин є головною передумовою усіх рівнів пенсійної системи. Існуюче законодавство передбачає створення трьохрівневої пенсійної системи (солідарна, накопичувальна, недержавна), якщо третій рівень недержавної пенсії може формуватися з будь-яких джерел, тобто заробітної плати, підприємницького прибутку, ренти та інших доходів, які населення добровільно накопичує у недержавних пенсійних фондах, то перші рівні пенсійної системи формуються практично винятково на основі заробітної плати. Неможливо підвищити рівень пенсійного забезпечення без підвищення оплати праці. Зрозуміло, що

система оплати праці, яка склалася в Україні, потребує подальшого реформування. На сьогодні вона дуже низька й за підрахунками до 2015 року в реальному вимірі ще не досягне рівня 1990 року. Подальше реформування оплати праці в Україні повинно бути пов'язане зі зростанням продуктивності праці та встановленням принципу соціальної справедливості.

Диференціація рівня оплати праці в Україні міжгалузеве, а різниця в заробітній платі між регіонами, містом та селом є суттєвою й невиправданою. Таке становище стримує ефективність реформування пенсійної системи. Будь-яка несправедливість, мізерні зміни в розмірі пенсії або дії, що не відповідають очікуванням населення, ведуть до втрати довіри та відчуженості від активної участі у модернізації пенсійної системи.

На сьогоднішній день проблемою підвищення участі населення в державній пенсійній системі є його зайнятість. Крім того, існують проблеми міграційних потоків, масового виїзду на заробітки за кордон, тіньова зайнятість та інше. Останнім часом має місце істотне розходження між кількістю працюючих і платниками пенсійних внесків, оскільки частина працюючих не приймає участі у державній пенсійній системі та не сплачує внесків до державних пенсійних фондів. Підвищення участі населення у пенсійній системі, сприяло б зростанню доходів пенсійних фондів.

Підвищення пенсійного віку.

Одним з найбільш дієвих заходів щодо зниження пенсійного навантаження, є підвищення пенсійного віку, що збільшує період сплати пенсійних внесків і скорочує період виплати пенсій.

У багатьох країнах світу, у тому числі й у країнах колишнього Радянського Союзу, пенсійний вік уже підвищений, або його підвищення вже заплановане. Більше того, слід відзначити, що в багатьох країнах проведено або заплановане вирівнювання пенсійного віку чоловіків і жінок. До таких країн, зокрема, належать Австралія, Великобританія, Німеччина, Португалія.

В цих країнах вирівнювання пенсійного віку, пов'язане з такими факторами, як зміна соціального статусу жінок, зниження народжуваності, а також тривалість життя жінок більша, ніж чоловіків. Не дивлячись на це, пенсійні системи більшості країн світу передбачають різну тривалість трудового життя працівників перед виходом на пенсію в залежності від їх статі. В свою чергу міжнародні організації, насамперед ООН, вважають, що подібний підхід є дискримінаційним та вимагають встановлення рівної тривалості трудового життя.

Часткова відмова від дострокових (пільгових) пенсій.

Робота щодо часткової відмови від дострокових та пільгових пенсій в Україні вже ведеться, розглянуте в даній момент законодавство передбачає переведення деяких категорій дострокових пенсіонерів у професійні пенсійні системи. Слід зазначити, що часткова відмова від системи дострокових пенсій, по своїй суті, аналогічна підвищенню пенсійного віку, середній вік виходу на пенсію в такому випадку підвищиться.

Забезпечення прибутковості інвестування накопичувальної частини пенсії.

Прибутковість інвестицій – дуже важливий елемент, що визначає ефективність введення накопичувальної пенсії. При цьому слід зазначити, що для пенсійної системи важлива не номінальна прибутковість, а величина перевищення прибутковості інвестиції над рівнем збільшення заробітної плати. Роль держави в запуску нової пенсійної системи незаперечна. Реалізація основних цілей реформи пенсійного забезпечення припускає глибокі інституціональні зміни в суспільстві. Вони пови-

нініціюватися та проводитися державою, а держава в свою чергу повинна здійснювати відповідний контроль. Основною відмінністю пенсійної системи, що формується, є її опора на економічні, а не на адміністративні та політичні важелі. Це означає, що учасники пенсійної системи свідомо і добровільно приймають у ній участь на основі нової системи цінностей, норм і правил. Накопичувальна складова змішаної тривірневої пенсійної системи означає, що вона працює на ринкових принципах. Здобутки її функціонування залежатимуть не від політичних рішень, а насамперед, від ефективності праці реального сектору економіки та від якості організації інвестиційної діяльності. Учасники накопичувальної системи – це вкладники, інвестори, активні учасники інвестиційного процесу. Головним у накопичувальній пенсійній системі є добре налагоджений інвестиційний процес. Учасники пенсійного процесу – майбутні пенсіонери не тільки відкладають та зберігають кошти на забезпечену старість, але й вкладають в економіку. Їх накопичення на протязі багатьох років здатні працювати як у реальному секторі економіки, так і на фондовому ринку. Добре налагоджена пенсійна система у ринковій економіці сприяє тому, що об'єм коштів, які накопичилися на рахунках в момент виходу на пенсію, перевищує в декілька разів об'єм власних внесків. В цьому знаходить прояв ринковий зміст функціонування пенсійної системи та її привабливість для її учасників. Вищевикладене дозволяє зробити висновок стосовно того, що накопичені пенсійні кошти за умови їх ефективного інвестування здатні не тільки зберігатися, але й збільшуватися за рахунок прибутку. Прибуток виникає за умов використання пенсійних коштів як капітального ресурсу. Значення накопичувальної системи ширше за потребу їх збереження. Інвестиційний процес – невід'ємна складова накопичувальної пенсійної системи. Завдяки інвестиційному процесу гроші майбутніх пенсіонерів перетворюються в інвестиційний ресурс, який працює в економічних процесах.

На сьогоднішній день, невідкладним обов'язком держави є розв'язання соціальних проблем суспільства, у тому числі й проблем пенсійного забезпечення. Важливо відзначити, що державна система пенсійного забезпечення не повинна повністю фінансуватися за рахунок держави. В цій системі держава лише повинна встановлювати відповідне законодавство, надавати соціальному і пенсійному забезпеченню обов'язковий характер та регулювати діяльність його органів. В даний час фінансування системи пенсійного забезпечення базується на внесках працюючих та роботодавців, доходів від інвестування вільних коштів і субсидій держави. Частка кожного із цих джерел в багатьох країнах світу різна, але в деяких з них, таких як (США, Японія, ФРН, Франція, Італія, Іспанія, Австрія, Бельгія) відрахування працюючих і роботодавців становить приблизно 70-80% всіх надходжень у фонди. Дивлячись на це, можна виділити наступні закономірності пенсійного забезпечення в країнах з розвинутою ринковою економікою:

1. Рівень і якість пенсійного забезпечення залежать від рівня розвитку економіки в країні.

2. Сполучення декількох рівнів пенсійного забезпечення. Як правило, це тривірнева модель. Перший рівень – соціальна допомога з боку держави, другий –

залежить від розміру та сплати страхових коштів, третій – недержавний.

3. У періоди спаду економіки збільшується частка державного пенсійного забезпечення. В свою чергу у період підйому економіки, у працюючих з'являється можливість робити відрахування в недержавні (приватні) пенсійні фонди, збільшуючи тим самим розмір пенсії.

4. В умовах інфляції, що у значній мірі негативно впливає на пенсійні виплати непрацездатних членів суспільства, у країнах з розвинутою ринковою економікою застосовується індексація.

5. Застосування пільгової податкової політики стимулює систему недержавного пенсійного забезпечення.

6. Пенсійні фонди акумулюють величезні кошти, які звичайно інвестують у цінні папери. Інвестиції пенсійних фондів виступають стабілізаторами фінансової системи країни.

Вище перелічене свідчить про те, що наявність інвестицій в системі пенсійного забезпечення характерна практично для всіх країн з ринковою економікою.

Висновок. Зростання потреби в соціальному захисті відбувається в періоди загострення економічних проблем і соціальної напруженості в суспільстві. Залежно від економічних умов, культурно-історичних особливостей, політичної культури, розмаху суспільних рухів у різних країнах на різних етапах, держава бере на себе вирішення тих або інших проблем соціального захисту населення, стабілізації суспільного розвитку.

Тому підвищення рівня виплати пенсій в Україні залежить від створення належних умов взаємовигідного для усіх верств населення соціального контракту у сфері пенсійного забезпечення.

Наукові дослідження мають особливо важливе значення для удосконалення пенсійної системи. Вони забезпечують її теоретичну базу.

Таким чином, соціальний захист комплекс правових, економічних, організаційних, політичних та культурних заходів, що направлені на забезпечення добробуту робітників та службовців Збройних Сил України зокрема, а пенсійна система виступає важливим його елементом, який потребує постійної уваги з боку держави.

1. Конституція України. 2. Аналітичний матеріал про діючий стан пенсійного забезпечення громадян в порівнянні з попереднім періодом та демографічні показники на короткострокову перспективу. – К.: Міністерство праці та соціальної політики, 2003. – 79 с. 3. Виплату пенсій і грошової допомоги профінансовано повністю // Праця і зарплата. – 2002. – №24. – С.1. 4. Вінер М. Пенсійна реформа // Перспективні дослідження. – 2004. – № 12. – 76 с. 5. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах: Статистично-інформаційний огляд Міністерства праці та соціальної політики України та Пенсійного фонду України. – К.: ПАДКО, 2003. – 47 с. 6. Про зарахування частини єдиного (фіксованого) податку в рахунок страхових внесків до Пенсійного фонду // Податки та бухгалтерський облік. – 2004. – №30. – С.20–21. 7. Ратна В. Боротьба за старість // Галицькі контракти. – 2004. – 19 квітня. – С.27. 8. Реформування системи пенсійного забезпечення в Україні. – К.: ПАДКО, 2004. – 100 с. 9. Ріпа М. Б. Структуризація і фінансове забезпечення пенсійної реформи // Фінанси України. – 2005. – №12. – С.64–67. 10. Ткач О. Як збільшити майбутню пенсію? // Пенсія. – 2004. – №1. – С.22–25. 11. Чим обумовлена необхідність реформування існуючої пенсійної системи в сучасних умовах? Які недоліки має нині діюча система пенсійного забезпечення? // Вісник Пенсійного фонду України. – 2002. – №4. – С.15–25. 12. Якимів А. І. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2003. – Випуск 32. – С.422–429. 13. Внукова Н.Н. Соціальне страхування. – ЦУЛ, 2009, – 412 с. 14. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Навчальний посібник Соціальне страхування. – К.: Кондор, 2009 – 350 с. 15. Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. Навчальний посібник. Соціальне страхування. – К.: Кондор, 2009 – 464 с.